

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी
योजनेंतर्गत हरीत महाराष्ट्र कार्यक्रम अंतर्गत बांबू
तसेच इतर वृक्ष मिशन मोडवर लागवड
करण्यासाठी SOP लागू करणे बाबत.

महाराष्ट्र शासन
नियोजन विभाग (रोहयो) विभाग
शासन निर्णय क्रमांक- फळबाग-२०२३/ प्र.क्र.३७/मग्रारो-५,
मादाम कामा मार्ग हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय मुंबई
दिनांक - २७ जून, २०२४

संदर्भ :-

- १) शासन निर्णय क्र.फळबाग -२०२१/प्र.क्र. ६३/मग्रारो-५ दिनांक. ३०.०३.२०२२
- २) शासन निर्णय क्र.मग्रारो-२०२१/प्र.क्र. १८२/मग्रारो-१ दिनांक ०४.११.२०२२
- ३) शासन परिपत्रक क्र. मग्रारोहयो -२०२० प्र.क्र.२१/ रोहयो-७ दिनांक ०५ ऑगस्ट, २०२०
- ४) शासन परिपत्रक क्र. मग्रारोहयो-२०२०/प्र.क्र.२१/रोहयो-७ दिनांक ०२ सप्टेंबर, २०२०

प्रस्तावना

राज्यात मा.मुख्यमंत्री मिशन बांबू-हरीत महाराष्ट्र कार्यक्रमांतर्गत पहिल्याच वर्षी १ लक्ष (तीन वर्षांत ५.२५ लक्ष) हेक्टर बांबू तर दरवर्षी किमान १ लक्ष हेक्टर इतर वृक्ष लागवड करावयाचे आहेत. तसेच सर्व बांबू व इतर वृक्ष लागवड सिंचित करावयाचे आहेत. ते राबवित असताना वरील दोन्ही शासन निर्णयातील काही बाबी मिशन मोडवर राबविण्याची आवश्यकता असून त्यातील काही प्रक्रियात्मक बाबींस सोपे करण्याची गरज आहेत. ते येणे प्रमाणे:

१. **ग्रामसभा मंजूरी:** मनरेगांतर्गत प्रत्येक कामास ग्राम सभेची मंजूरी आवश्यक असते. तथापि, ग्रामसभा वर्षांत चारदा भरवले जाण्याचे नियम आहे. ह्या मुळे विलंब टाळण्यासाठी दि. ०५ आगस्ट २०२० तसेच दिनांक ०२ सप्टेंबर २०२० चा परिपत्रकानुसार ग्राम पंचायतीचे मान्यतेने मनरेगाची कामे करणेबाबत परवानगी देण्यात आली आहे. आता या शासन निर्णयानुसार त्यास काळ मर्यादा निश्चित करण्यात येत असून मनरेगांतर्गत कोणत्याही कामाचे Horti App किंवा अन्य माध्यमातून मागणीस ग्राम पंचायतीने सात दिवसांचे आत मान्यता द्यावी. ग्राम पंचायतीस तसे करण्यात विलंब होत असल्यास काम मागणी पासून सात दिवस ओलांडल्यावर असे गृहीत धरून की ग्राम सभेची कार्योत्तर मान्यता प्राप्त होईल पुढील कार्यवाही म्हणजेच अंदाजपत्रक तयार करण्यात यावे. सदर कामांना ग्राम सभेची कार्योत्तर मंजूरी घेण्याची जवाबदारी ग्राम पंचायतीची राहिल .
२. अंदाजपत्रक तयार करीत असताना वैयक्तिक लाभार्थी बहुभूधारक नसल्याची खात्री करून घेण्यात यावी. तथापि, अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व विमुक्त व भटक्या जमातीतील कुटुंबाना बहुभूधारकाची अट लागू नाही. तसेच शासकीय जमिनीस / सार्वजनिक जमिनीस भूधारणेची अट नाही.
३. **अल्प भूधारक दाखला:** येथे असेही स्पष्ट करण्यात येत आहे की कोणत्याही लाभार्थ्याकडे नमुना ८ अ प्रमाणे पाच एकर किंवा त्यापेक्षा कमी भूधारणा असल्यास त्यांना अल्प भूधारक समजण्यात यावे. त्यासाठी इतर कोणत्याही प्राधिकारी (जसे तलाठी/ तहसीलदार) यांचे दाखल्याची गरज राहणार नाही.
४. **लेबर बजेट:** यास आपल्या राज्यात समृद्धी बजेट संबोधण्यात येते. मागणी केलेले काम -लेबर बजेट मध्ये नाही या कारणास्तव कोणत्याही कामाची पुढील प्रक्रिया थांबविण्यात येऊ नये. तथापि पुढील काळात ही कामे लेबर बजेट मध्ये समाविष्ट करून घ्यावे. येथे असेही स्पष्ट करण्यात येते की लेबर बजेट चा संबंध कामाशी नसून उपलब्ध होणारा बजेट शी आहे. मनरेगा कायदा मागणीनुसार काम देण्याचा कायदा असून कामाची मागणी आल्यावर १४ दिवसांचे आत काम देणे बंधनकारक असते. लेबर बजेट या सबबी खाली काम नाकारण्याची तरतूद कायद्यात नाही.

५. **तांत्रिक मंजूरी:** बांबू/ इतर वृक्ष लागवड करीत असताना शासनाकडून दरवर्षी लागू होणारे प्रति रोपे व्यय यास मान्यता देण्यात येते. तसेच विहीर, जलतारा व शेततळ्यांचे नमुना अंदाजपत्रक देण्यात आले आहेत. नमुना अंदाजपत्रकाप्रमाणे केलेल्या अंदाजपत्रकांना अंदाजपत्रक तयार करणारे प्राधिकारी तांत्रिक मान्यता देण्यास सक्षम असेल. सलग शेतात किंवा बांधावर लागवडीचे अंदाजपत्रक तयार करताना संबंधित बांबू व इतर वृक्षासाठी अनुज्ञेय अंतर मोजल्या वर जेवढे रोपे लावण्यात येतील त्यास शासन मान्य दराने गुणायचे आहे. बांबू साठी हा अंतर ३ मीटर आहेत. अंदाजपत्रक तयार करणारे अधिकारी/ कर्मचारी यांनी दोन रोपांमधील अंतर शासन मान्यतेनुसार घेण्यात आली आहे असे प्रमाणित करावे. हे केल्यावर त्यात वेगळ्याने कोणतीही तांत्रिक बाब तपासण्याचा मुद्दा शिल्लक राहत नाही. त्यामुळे या कार्यक्रमात अंदाजपत्रक तयार करणाऱ्या प्राधिकार्यास तांत्रिक मान्यतेचा अधिकार देण्यात येत आहे. त्याप्रमाणे e-secure साफ्टवेयर मध्ये दुरुस्ती करण्यात यावी. तांत्रिक मान्यतेसाठी वेगळ्या प्राधिकार्याची आवश्यकता असल्यास संबंधित प्राधिकार्यास ३ दिवसांत तांत्रिक मान्यता देणे बंधनकारक राहिल.

६. **प्रशासकीय मान्यता:** प्रशासकीय मान्यतेचा संबंध निधीचे उपलब्धतेशी आहे. मनरेगा कायदा मागणीवर आधारित कायदा असल्यामुळे या अंतर्गत करण्यात येणाऱ्या कामांस निधी उपलब्ध करून देणे बंधनकारक आहे. त्यामुळे निधीची उपलब्धतेबाबत कोणाचेही वेगळ्याने दाखला घेण्याची आवश्यकता नाही. एका लाभार्थ्यास अधिकाधिक दोन हेक्टर (पाच एकर) पर्यंत वृक्ष लागवडीस शासन मान्यता संदर्भित शासन निर्णयानुसार देण्यात आली आहे. त्यानुसार सर्वांनी कार्य करावयाचे आहेत. सबब प्रशासकीय मान्यतेसाठी विशेष जाणीव पूर्वक निर्णयाची आवश्यकता नसून ती फक्त एक औपचारिक बाब आहे. सबब प्रकरण तांत्रिक मान्यता देणाऱ्या प्राधिकार्याकडून प्रशासकीय मान्यता देणाऱ्या प्राधिकार्याचे लॉगिन वर पडण्याचे ३ दिवसांत प्रशासकीय मान्यता देण्यात यावी.

याच प्रकारे सदर SOP विहीर, जलतारा व शेततळ्यांस सुद्धा लागू राहिल.

प्रशासकीय मान्यतेअंती तीन दिवसात सदर कामाचे जिओ टॅगिंग करणे बंधनकारक राहिल. त्यानंतर अधिकाधिक दोन दिवसात मस्टर निर्गमित होऊन काम सुरु करणे सुनिश्चित करावे. E-secure सिस्टम मध्ये कार्यारंभ आदेशाची तरतूद नाही. तथापि एखादे कार्यालयास ते आवश्यक वाटत असल्यास तो आदेश जिओ टॅगिंगचे दुस-या दिवशी करून घेण्यात यावा.

वरील समयबद्ध कार्यक्रमात हलगर्जीपणा दाखवणा-या अधिकारी/ कर्मचाऱ्यांवर कारवाईची जवाबदारी शिस्त व अपील नियमाचे तरतुदीनुसार संबंधित विभागाचे प्राधिकार्याकडे राहिल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक असा २०२४०६२७९५३९०९८९९६ आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(दिनेश वाघमारे)
प्रधान सचिव (रोहयो)

प्रति,

१. मा. राज्यपालांचे सचिव,
२. मा. मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
३. मा. विरोधी पक्ष नेते, विधानसभा व विधान परिषद
४. मा. मंत्री (रोहयो), यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२

५. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य स्वीय सहायक,
६. प्रधान सचिव (रोहयो), नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
७. प्रधान सचिव (कृषि), कृषी व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
८. सर्व विभागीय आयुक्त,
९. आयुक्त, (कृषी) महाराष्ट्र राज्य, पुणे
१०. सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
११. संचालक, फलोत्पादन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
१२. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
१३. सर्व विशेष कार्यकारी अधिकारी व उप विकास आयुक्त (रोहयो)
१४. सर्व उपजिल्हाधिकारी (रोहयो)
१५. मुख्य अभियंता, लघुपाटबंधारे विभाग (स्थानिक स्तर), पुणे
१६. सर्व विभागीय कृषी सहसंचालक
१७. सर्व उपसचिव/ अवर सचिव/ कक्ष अधिकारी, (मग्रारोहयो) नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१८. निवड नस्ती, कार्यासन रोहयो- ५, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२